

Корекційна педагогіка

УДК 373.2:376.1:371.26

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18436559>

**Педагогічне спостереження у системі оцінювання розвитку дітей
дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі**

Мартинчук Олена Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса

Грінченка, м. Київ, бул. І. Шамо 18/2, 02154, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-6119-9306>

Найда Юлія Михайлівна

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, бул. І. Шамо 18/2,

02154, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-5363-079X>

Заєркова Наталія Віталіївна

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, бул. І. Шамо 18/2,

02154, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-4562-4584>

Купченкова Маргарита Олександрівна

випускниця ОПП «Стратегії і практики інклюзивного навчання» Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, бул. І. Шамо 18/2,

02154, Україна,

<https://orcid.org/0009-0002-2667-6853>

Прийнято: 15.01.2026 | Опубліковано: 30.01.2026

***Анотація:** Метою статті є обґрунтування можливостей використання педагогічного спостереження як методу оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі та висвітлення змісту й логіки розробленої карти спостереження як інструмента системного, накопичувального оцінювання. Особлива увага приділяється визначенню сфер і параметрів розвитку дитини, що є значущими для прийняття педагогічних рішень у межах міждисциплінарної команди супроводу.*

У дослідженні використано теоретичні методи аналізу та узагальнення наукових і нормативно-методичних джерел з проблем інклюзивної дошкільної освіти та педагогічного оцінювання, а також метод педагогічного моделювання. Основою для розроблення інструмента стала польська модель багатопрофільної оцінки рівня функціонування дитини (WOPFU), адаптована до умов українського закладу дошкільної освіти з урахуванням вимог інклюзивного навчання.

Представлено карту спостереження за розвитком дитини дошкільного віку, яка охоплює ключові сфери розвитку (соціальну, емоційну, мовленнєву, когнітивну, поведінкову, адаптивну) та передбачає фіксацію показників у динаміці. Обґрунтовано, що використання структурованої карти дає змогу зменшити суб'єктивність оцінювання, забезпечити узгодженість спостережень різних фахівців і сформувати єдине інформаційне поле для планування індивідуальної педагогічної підтримки дитини в інклюзивній групі.

Застосування педагогічного спостереження на основі структурованої карти розглядається як ефективний і доступний підхід до оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі. Запропонований інструмент сприяє переходу від фрагментарних спостережень до системного, накопичувального аналізу розвитку дитини та може бути використаний у

практиці закладів дошкільної освіти для підвищення якості інклюзивного освітнього процесу.

Ключові слова: педагогічне спостереження, оцінювання розвитку, діти з особливими освітніми потребами, карта спостереження, індивідуальна підтримка.

Pedagogical observation in the system of assessing the development of preschool children in an inclusive educational environment

Martynchuk Olena Valeriivna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special and Inclusive Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 18/2 I. Shamo Blvd., Kyiv, 02154, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-6119-9306>

Naida Yulia Mikhailivna

Senior Lecturer, Department of Special and Inclusive Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 18/2 I. Shamo Blvd., 02154, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-5363-079X>

Zayerkova Natalia Vitalievna

Senior Lecturer, Department of Special and Inclusive Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 18/2 I. Shamo Blvd., Kyiv, 02154, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-4562-4584>

Kupchenkova Margarita Oleksandrivna

Graduate of the “Strategies and Practices of Inclusive Education” program at Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 18/2 I. Shamo Blvd., 02154,

Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-2667-6853>

Abstract: *The purpose of the article is to justify the possibilities of using pedagogical observation as a method of assessing the development of preschool children in an inclusive educational environment and to highlight the content and logic of the developed observation chart as a tool for systematic, cumulative assessment. Particular attention is paid to identifying areas and parameters of child development that are significant for making pedagogical decisions within an interdisciplinary support team.*

The study uses theoretical methods of analysis and generalization of scientific and normative-methodological sources on the problems of inclusive preschool education and pedagogical assessment, as well as the method of pedagogical modeling. The basis for the development of the tool was the Polish model of multidisciplinary assessment of a child's functioning (WOPFU), adapted to the conditions of Ukrainian preschool education institutions, taking into account the requirements of inclusive education.

A map for observing the development of preschool children is presented, covering key areas of development (social, emotional, linguistic, cognitive, behavioral, adaptive) and providing for the recording of indicators in dynamics. It is argued that the use of a structured chart reduces the subjectivity of assessment, ensures consistency in the observations of different specialists, and creates a unified information field for planning individual pedagogical support for children in inclusive groups.

The use of pedagogical observation based on a structured chart is considered an effective and accessible approach to assessing the development of preschool children in an inclusive educational environment. The proposed tool facilitates the transition from fragmentary observations to a systematic, cumulative analysis of a child's development and can be used in the practice of preschool education institutions to improve the quality of the inclusive educational process.

Keywords: *pedagogical observation, development assessment, children with special educational needs, observation chart, individual support.*

Постановка проблеми. Розвиток інклюзивної освіти на сучасному етапі зумовлює необхідність перегляду підходів до оцінювання розвитку дітей дошкільного віку. Упровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти передбачає забезпечення рівних можливостей для всіх дітей незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, а також створення умов для їх соціалізації та особистісного розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема добору адекватних, гнучких і педагогічно доцільних методів оцінювання, які б відповідали потребам дітей в інклюзивному освітньому середовищі. Одним із найбільш доступних і водночас інформативних методів оцінювання є педагогічне спостереження, що дає змогу фіксувати прояви розвитку дитини в природних умовах, аналізувати її поведінку, емоційні реакції, мовленнєву активність і взаємодію з однолітками.

Водночас у практиці дошкільної освіти цей метод часто застосовується фрагментарно або інтуїтивно, без чітких критеріїв і систематизованих інструментів, що в умовах інклюзивного освітнього середовища може призводити до суб'єктивності оцінювання та труднощів у відстеженні індивідуального прогресу дитини. У зв'язку з цим актуальною є проблема наукового осмислення можливостей методу спостереження та удосконалення методичних підходів до його використання як засобу об'єктивного й системного оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років увага науковців і практиків дедалі більше зосереджується на тому, як у дошкільній освіті поєднати інклюзивний підхід із якісним оцінюванням розвитку дітей. Загальна тенденція така: оцінювання має бути не контрольним, а підтримувальним, тобто допомагати педагогам краще розуміти дитину, планувати адаптації та відстежувати прогрес у природних для неї умовах. Саме

тому метод педагогічного спостереження розглядають як один із найбільш доречних інструментів для інклюзивного дошкільного середовища, оскільки він дає змогу бачити реальну поведінку й участь дитини під час гри, занять і щоденної взаємодії з однолітками.

В українському контексті важливо, що на рівні державної політики посилюється фокус на якості освітнього процесу і наявності зрозумілих інструментів оцінювання. Зокрема, МОН України описує впровадження міжнародної шкали ECERS-3 як інструмента оцінювання якості освітнього середовища в закладах дошкільної освіти [1, 2]. Це показує загальний напрям: якість середовища та процесів у ЗДО має вимірюватися за прозорими критеріями, а не лише враженнями. Водночас такі інструменти більше про якість умов (організація простору, матеріали, взаємодія), ніж про індивідуальну динаміку розвитку конкретної дитини. Тому в практичній роботі інклюзивних груп актуальним залишається саме системне спостереження за дитиною, яке можна використовувати для індивідуалізації підтримки.

Окремий пласт сучасних публікацій стосується того, як організувати інклюзивне середовище і як описувати його індикаторами. Наприклад, у дослідженні про організацію інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти пропонуються групи показників/індикаторів, які допомагають аналізувати, що саме працює в інклюзивній групі (від організації середовища вихователем до потреб педагогів для якісної інклюзії). Ці підходи важливі, бо задають напрям спостереження, оскільки воно має бути не хаотичним, а прив'язаним до конкретних параметрів, які можна фіксувати й обговорювати в команді супроводу [3].

У міжнародних джерелах спостереження часто описують як ключову частину якісної педагогіки та професійної рефлексії педагога. Наприклад, у звіті UNESCO про інклюзивну дошкільну освіту підкреслюється перехід від

декларацій до практичних дій, де оцінювання й моніторинг мають підтримувати включення та розвиток кожної дитини, а не відсіювати або маркувати її [4].

Частина сучасних досліджень орієнтована на впровадження структурованого педагогічного спостереження, у межах якого педагог не обмежується описом загальних вражень, а фіксує чітко визначені показники розвитку дитини, зокрема ознаки добробуту, рівень залученості, участі та взаємодії в освітньому середовищі. Такий підхід дозволяє зробити спостереження більш об'єктивним і придатним для подальшого аналізу та планування педагогічної підтримки. Показовим прикладом є польська шкала оцінювання WOPFU, яка застосовується для функціонального оцінювання дітей з особливими освітніми потребами та охоплює різні сфери розвитку, включно з мовленнєвими, соціальними, емоційними й адаптивними навичками. У Польщі багатопрофільна оцінка рівня функціонування (WOPFU) є нормативно закріпленою формою педагогічної документації для дітей з особливими освітніми потребами згідно з розпорядженням Міністерства освіти Польщі про умови організації навчання та підтримки для дітей з ООП (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r.) [5, 6].

Паралельно в наукових дискусіях піднімається і ризикова сторона оцінювання в дошкільлі: документація та оцінювальні практики інколи можуть формувати уявлення про “норму” і тиск на дитину та педагогів. У статті про нормативну культуру документації й оцінювання в дошкільних закладах підкреслюється, що оцінювальні процедури можуть непомітно зміщувати фокус із підтримки індивідуальності на приведення до “однаковості”. Для інклюзивної освіти це принципово: спостереження має залишатися інструментом розуміння і підтримки, а не інструментом “порівняння з нормою” [7].

Аналіз українських джерел засвідчує, що спостереження як метод оцінювання охоплює широке коло сфер розвитку дитини, зокрема когнітивну, емоційно-вольову, соціальну, мовленнєву, поведінкову та моторну, а також

аспекти сенсорного розвитку, самостійності, адаптації та включеності в освітній процес. Водночас простежується спільна тенденція до розгляду розвитку дитини як цілісного процесу, де поряд із фіксацією труднощів і порушень увага приділяється сильним сторонам, інтересам, досягненням і ресурсам дитини. Окремі підходи акцентують на оцінюванні рівня участі, соціальної взаємодії та психологічного добробуту, що є особливо значущим в умовах інклюзивного освітнього середовища [8-13]. Узагальнення наведених напрямів свідчить про необхідність комплексного та системного використання методу спостереження, який дає змогу педагогам отримувати багатовимірну інформацію про розвиток дитини з ООП і слугує підґрунтям для планування індивідуалізованої педагогічної підтримки.

Отже, аналіз сучасних джерел показує кілька спільних позицій, які важливо врахувати у статті. По-перше, спостереження найефективніше тоді, коли воно планується, має визначені параметри і фіксується у зрозумілий спосіб (шкали, карти, чек-листи, короткі записи). По-друге, в інклюзивному середовищі предметом спостереження стає не лише «що дитина вміє», а і як вона включається в діяльність, як взаємодіє, як почувається і що їй заважає або допомагає. По-третє, у міжнародних підходах акцент робиться на етичному та підтримувальному характері оцінювання, а також на ризиках його зведення до формального порівняння з нормативними показниками.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на зростаючу увагу до проблеми оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі, у наукових і методичних джерелах недостатньо конкретизовано питання організації педагогічного спостереження як інструмента оцінювання розвитку конкретної дитини. Більшість підходів зосереджується на загальних принципах інклюзії або на оцінюванні якості освітнього середовища, залишаючи поза увагою структуру самого процесу спостереження, визначення чітких параметрів і

механізмів узгодження результатів у межах команди супроводу. Також недостатньо опрацьованими залишаються питання мінімізації суб'єктивності спостережень та адаптації міжнародних моделей функціонального оцінювання до умов українського закладу дошкільної освіти. Саме ці прогалини зумовлюють потребу в розробленні структурованого інструмента педагогічного спостереження, здатного забезпечити комплексну, системну й практично орієнтовану оцінку розвитку дитини в інклюзивному освітньому середовищі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є обґрунтування можливостей використання методу педагогічного спостереження як інструмента оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища та висвітлення змісту і логіки розробленої карти спостереження, адаптованої до практики закладів дошкільної освіти України.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких завдань:

- проаналізувати підходи до використання педагогічного спостереження в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти;
- визначити ключові сфери та параметри розвитку дитини, які доцільно оцінювати методом спостереження;
- охарактеризувати структуру та зміст карти спостереження за розвитком дитини дошкільного віку, розробленої на основі моделі WOPFU;
- обґрунтувати практичну цінність використання карти спостереження для підвищення об'єктивності та системності оцінювання розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз практики роботи закладів дошкільної освіти свідчить, що спостереження часто використовується педагогами інтуїтивно або фрагментарно, без чітко визначених критеріїв і системи фіксації результатів [14]. Це знижує його діагностичну цінність і

ускладнює використання отриманих даних для планування індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. У зв'язку з цим виникає потреба в методично організованій системі використання спостереження, орієнтованій на підвищення професійної компетентності педагогів і стандартизацію процесу оцінювання.

Педагогічне спостереження як інструмент оцінювання розвитку дошкільника в умовах інклюзії має принципову перевагу, оскільки може виконувати декілька функцій: діагностичну (виявлення актуального рівня розвитку), моніторингову (динаміка змін), прогностичну (передбачення ризиків і потреб), а також корекційно-планувальну (переклад даних у конкретні педагогічні та корекційні рішення).

Водночас практика показує, що найбільш вразливою ланкою у використанні методу спостереження залишається суб'єктивність описів для фіксації поведінкових проявів. Один педагог може описати поведінку як “не слухає”, інший як “втомився”, третій як “не розуміє інструкції”, хоча за цими формулюваннями можуть стояти різні механізми та різні освітні потреби. Другою поширеною проблемою є фрагментарність: спостереження здійснюються ситуативно, тому не формують накопичуваної бази даних, яка дає змогу порівняти розвиток у часі або побачити, що саме впливає на успіх дитини. Третьою проблемою є слабка інтеграція результатів у командні рішення: дані вихователя, асистента, психолога, логопеда та батьків існують паралельно і не узгоджуються у спільний профіль функціонування.

Тому актуальним є не лише заклик до системного здійснення педагогічного спостереження, а й розроблення практичного інструмента, який задає чітку структуру спостереження, забезпечує зіставність отриманих результатів та полегшує їх командну інтерпретацію. Таким інструментом у межах дослідження, що проводилося в рамках реалізації наукової теми кафедри «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної

освіти» [15] спільно зі здобувачкою другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Стратегії і практики інклюзивного навчання» Купченковою Маргаритою, стала карта спостереження за розвитком дитини дошкільного віку, розроблена на основі WOPFU (польської моделі багатопрофільної оцінки рівня функціонування) та адаптована до умов українського закладу дошкільної освіти [14, Дод. В]. У статті акцент зроблено на змісті та логіці побудови цієї карти як ядра стандартизованого педагогічного спостереження.

Концептуально карта спостереження побудована не за принципом переліку дефіцитів, а як інструмент опису реального функціонування дитини у ключових сферах, що мають вирішальне значення для успішності в інклюзивній групі. Вона дає змогу одночасно фіксувати сильні сторони, зони ризику, контекст прояву поведінки та динаміку змін. Така структура підтримує більш етичний, ресурсний підхід у взаємодії з батьками й командою супроводу, а також забезпечує практичну корисність для планування індивідуальної програми розвитку.

Карта охоплює п'ять взаємопов'язаних сфер розвитку, кожна з яких представлена набором показників (індикаторів). Обрані сфери дають можливість комплексно оцінити розвиток дошкільника без надмірної деталізації, але з достатньою точністю для постановки індивідуальних цілей.

Перша сфера, психо-емоційна, спрямована на оцінювання того, як дитина переживає та регулює емоції у звичних для ЗДО ситуаціях. До параметрів цієї сфери належать: здатність розпізнавати й виражати емоційні стани, стійкість до фрустрації, рівень імпульсивності, реакції на зміни, здатність заспокоюватися після збудження, прийняття допомоги дорослого, наявність або відсутність виражених емоційних зривів у типових тригерних ситуаціях (очікування, зміна діяльності, підвищене сенсорне навантаження, соціальні вимоги). Для інклюзивного середовища важливо не просто констатувати емоційну реакцію, а

описати, за яких умов вона виникає і що допомагає дитині відновити саморегуляцію. Саме тому карта передбачає обов'язкову прив'язку прояву до контексту.

Друга сфера, комунікативна та мовленнєва, охоплює як мовлення, так і альтернативні/додаткові засоби комунікації. Спостереження включає параметри: розуміння зверненого мовлення (реакція на інструкції різної складності), ініціативність у спілкуванні, здатність просити допомогу, повідомляти про потреби, підтримувати коротку взаємодію, відповідати на запитання, користуватися невербальними засобами (жест, погляд, вказування), а також, за потреби, використання підтримувальної комунікації (піктограми, візуальні підказки). Окремо важливими є такі показники: чи вміє дитина керувати своєю поведінкою через комунікацію, чи здатна домовлятися, уточнювати, відмовлятися прийнятним способом. Такі параметри мають прямий зв'язок з поведінковими труднощами, бо часто проблемна поведінка є наслідком комунікативного дефіциту.

Третя сфера, соціальна взаємодія і поведінка, відображає включеність дитини у групове життя. Параметри можуть включати: контактність з дорослими й однолітками, участь у спільних іграх, здатність дотримуватися правил (у грі, на занятті, під час прогулянки), реакції на відмову/обмеження, готовність чекати, звернення по допомогу, прояви емпатії та співпраці, здатність вирішувати конфлікти або мінімізувати їх. У межах цієї сфери доречно фіксувати не характер, а поведінкові патерни: чи є поведінка передбачуваною, які стимули її запускають, що є наслідком, які стратегії допомагають дитині залишатися в межах правил групи.

Четверта сфера, сенсорна та моторна регуляція, поєднує параметри рухового розвитку та реактивності на сенсорні стимули. У практиці інклюзивних груп ця сфера часто є прихованим чинником труднощів у навчанні й поведінці. Параметри включають загальну моторику, дрібну моторику, координацію,

рівень рухової активності (гіперактивність або загальмованість), здатність утримувати позу/позицію під час діяльності, а також реакції на звук, світло, дотик, скупченість людей, нові матеріали. Доцільно також фіксувати наявність самостимулювальних форм поведінки (якщо вони проявляються) та умови, за яких вони посилюються або зменшуються. Важливо, що карта не приклеює ярлики, а дозволяє побачити функцію сенсорної поведінки і врахувати це при адаптації середовища.

П'ята сфера, адаптивна поведінка і навички самообслуговування, фіксує життєво необхідні вміння, які визначають рівень самостійності дитини в закладі. Сюди входять параметри: харчування, гігієна, одягання, користування туалетом, прибирання після діяльності, дотримання режиму дня, здатність переключатися між видами діяльності, виконання послідовності кроків, реагування на візуальні/словесні підказки, прийняття допомоги та поступове зменшення залежності від дорослого. Для дітей з ООП саме адаптивні навички часто є пріоритетом для участі в повсякденному житті групи і зменшення напруження в освітньому процесі.

Ключовою особливістю карти є використання чотирибальної шкали (0–3), що дозволяє поєднати якісне спостереження з кількісною фіксацією рівня сформованості уміння. Сенс цієї шкали не в оцінці дитини, а у створенні зрозумілої, повторюваної системи, яка допомагає відстежувати прогрес.

0 балів означає, що уміння відсутнє або дитина повністю залежить від допомоги дорослого навіть у знайомих ситуаціях. 1 бал відображає початковий рівень: уміння з'являється лише за значної підтримки, підказок, супроводу, або прояв нестійкий і ситуативний. 2 бали означають часткову самостійність: дитина виконує уміння у знайомих ситуаціях, але потребує нагадування, структурування, або перенос у нові умови викликає труднощі. 3 бали свідчать про сформованість: уміння проявляється стабільно, у різних контекстах, без постійної допомоги дорослого. Таке розмежування дозволяє педагогам уникати

формулювань типу “вміє/не вміє”, які часто є надто грубими для інклюзивної практики. Натомість стає видно, що саме потрібно змінювати: умови, підказки, середовище чи зміст навчання. Окрім цього, шкала створює спільну основу для командного обговорення і зменшує розрив між враженнями різних фахівців.

У карті наявні елементи, що знижують суб’єктивність спостережень. Щоб карта працювала не як формальна таблиця, а як інструмент якісного аналізу, у ній передбачені поля, які дисциплінують фіксацію даних. По-перше, це зазначення контексту (гра, заняття, прогулянка, побутова діяльність тощо). По-друге, короткий коментар фахівця, який містить приклад поведінки або опис ситуації. Коментар важливий для перевірки інтерпретації: він дозволяє команді побачити, що саме педагог вважав проявом уміння чи труднощі. По-третє, графа динаміки (прогрес, стабільність, регрес), яка заповнюється під час повторного оцінювання. Саме ця частина робить карту моніторинговим інструментом і дозволяє оцінювати результативність педагогічних і корекційних впливів.

Ще одна важлива методична позиція полягає у фіксації проявів без створення штучних ситуацій. Дитина оцінюється у звичних видах діяльності, що підвищує екологічну валідність даних. Водночас для надійності спостережень необхідно забезпечувати повторюваність ситуацій: одна і та сама навичка має бути зафіксована у кількох контекстах (наприклад, просить допомогу не тільки на занятті, але й у грі або в побутовому моменті).

У таблиці 1 представлено фрагмент карти спостереження за розвитком дітей дошкільного віку.

Карта спостереження за розвитком дітей дошкільного віку (розроблена на основі WOPFU) у повному обсязі представлена у Додатку В магістерської кваліфікаційної роботи [14].

Таблиця 1

*Фрагмент карти спостереження за розвитком дітей дошкільного віку
(розроблена на основі WOPFU)*

Сфера	Індикатор	Оцінка (0-3)	Контекст (де і в якій ситуації зафіксовано поведінку (ігрова зона, заняття, прийом їжі, прогулянка тощо).)	Коментар фахівця (опис прикладу, особливих умов або важливих деталей (емоційна реакція, тригер, наслідки).)	Динаміка/ Зміни (при повторному заповненні): прогрес, стабільність, регрес.
Психо-емоційна сфера	Виражає базові емоції (радість, сум, злість, страх) через міміку, жести, слова або поведінку.	0 – Не виражає емоції або має незрозумалу реакцію			
		1 – Виражає окремі емоції лише у звичних ситуаціях			
		2 – Виражає більшість емоцій у знайомому середовищі			
		3 – Виражає широкий спектр емоцій відповідно до контексту			

Джерело: власна розробка авторів: Купченкова М.О., Мартинчук О.В.

Далі наводимо алгоритм використання карти як циклу професійного рішення. Перший компонент циклу – постановка мети спостереження і визначення періоду. Для первинного заповнення доцільно виділяти 7–10 днів активних спостережень, щоб зібрати достатньо фактів у різних ситуаціях. У межах цього періоду педагог і асистент домовляються про фокус: які сфери є

пріоритетними саме для цієї дитини і які ситуації найбільш інформативні (наприклад, переключення, очікування, групова гра, інструкція, сенсорні подразники).

Другий компонент – збір даних у природних контекстах. Важливо, що спостереження здійснюється на постійній основі. Асистент вихователя може здійснювати паралельні фіксації, особливо щодо індивідуальних проявів дітей з ООП, які у груповій роботі вихователю важче відстежити. Паралельність спостережень підсилює надійність даних: якщо різні дорослі бачать схожі прояви в схожих умовах, зростає довіра до висновків.

Третій компонент – оцінювання індикаторів за шкалою 0–3 і заповнення коментарів. Після накопичення спостережень педагог не вигадує бал, а співвідносить його з конкретними прикладами поведінки та рівнем самостійності. Коментарі мають бути короткими, але фактологічними, без оціночних суджень. Наприклад, замість «агресивний» доречно сказати: «під час очікування в черзі штовхає однолітків, голосно кричить; після візуальної підказки і запропонованого таймера за 2 хвилини заспокоюється».

Четвертий компонент – побудова індивідуального профілю розвитку. Кількісні дані з карти можна узагальнювати у вигляді профілю (у тому числі графічно, наприклад: павутинкою), що полегшує командне обговорення. Профіль дає змогу швидко побачити, де дитина має більш сформовані вміння, а де потрібна підтримка. Важливо, що профіль відображає не «діагноз», а педагогічні потреби, які піддаються впливу через адаптації, навчання, корекційні методики.

П'ятий компонент – трансляція результатів у рекомендації та індивідуальні цілі. Саме тут карта набуває практичного сенсу. Якщо, наприклад, у комунікації дитина має 1 бал за «просить допомогу» і 2 бали за «розуміє просту інструкцію», то індивідуальна ціль може звучати як навчання функціональної фрази/жесту для запиту допомоги у трьох щоденних ситуаціях, із поступовим зменшенням

підказок. Якщо у сенсорній сфері 1 бал за «витримує шумні ситуації», то рішенням може бути застосування таких адаптацій: сенсорні паузи, навушники, зміна місця в колі, візуальний план і попередження про зміни. Якщо у соціальній сфері 0–1 бал за «гра з однолітками», то план може включати структуровані ігри в парі з дорослим медіатором і короткими правилами.

Шостий компонент – повторне оцінювання через 2–3 місяці і фіксація динаміки. Повторність є ключем до моніторингу: без неї карта перетворюється на одноразову довідку. Динаміка дозволяє оцінити ефективність підтримки і коригувати індивідуальну програму розвитку, не чекаючи накопичення проблем.

Застосування карти спостереження забезпечує кілька практичних ефектів. Перший ефект – стандартизація: педагоги мають єдину структуру, за якою спостерігають, і єдину шкалу, за якою узгоджують оцінки. Другий ефект – накопичуваність даних: інформація збирається протягом періоду і може бути зіставлена при повторному оцінюванні. Третій ефект – швидкий перехід до педагогічних рішень: кожен показник має прямий зв'язок із тим, які адаптації, підказки або навчальні кроки необхідні. Четвертий ефект – посилення командної роботи: карта стає центральним інструментом узагальнення даних різних фахівців і допомагає уникнути дублювання або суперечливих рекомендацій.

Отже, розроблена карта спостереження за розвитком дитини дошкільного віку на основі WOPFU виступає ключовим інструментом стандартизованого педагогічного моніторингу в інклюзивному закладі дошкільної освіти. Її структура (п'ять сфер розвитку, індикатори, шкала 0–3, контекст, коментарі, динаміка) забезпечує можливість комплексного опису функціонування дитини, зменшення суб'єктивності оцінювання та підвищення практичної цінності результатів. Використання карти дозволяє перейти від спостережень як вражень до спостережень як доказової бази для індивідуального планування, командної взаємодії та корекційно-розвивальної підтримки.

Висновки. У статті розкрито можливості використання методу спостереження як інструменту оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища на основі розробленої карти спостереження. Досягнута мета дослідження полягає в обґрунтуванні змісту та логіки побудови структурованого інструмента, який дозволяє системно фіксувати прояви розвитку дитини у природних видах діяльності та забезпечує цілісне бачення її функціонування.

Показано, що карта спостереження, побудована за багатовимірним принципом і орієнтована на оцінювання психо-емоційної, комунікативно-мовленнєвої, соціальної, сенсомоторної та адаптивної сфер розвитку, створює умови для підвищення об'єктивності педагогічного оцінювання та полегшує узгодження результатів у межах командної взаємодії. Чітке визначення параметрів і використання шкали оцінювання дозволяють відстежувати динаміку розвитку дитини та використовувати результати спостереження для планування індивідуальної підтримки.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення можливостей практичного впровадження запропонованої карти спостереження в різних моделях інклюзивних груп, а також на аналіз її поєднання з іншими методами педагогічного оцінювання. Перспективним є також дослідження підготовки педагогів до інтерпретації результатів спостереження в умовах міждисциплінарної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Косенчук О., Новик І. ECERS-3 : оцінюємо якість освітнього процесу по-новому. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2020. №1. С. 4-9. URL : https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/vmdz_12_2020-4-9.pdf
2. Оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за шкалою ECERS-3: аналітичний звіт за результатами основного етапу

польового дослідження / за ред. О. Косенчук, Т. Піроженко. Київ : УІРО, 2022.

22 с. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/2022/10/17/Zvit.Short.4.17.10.2022.pdf>

3. Організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти : інформаційно-аналітичні матеріали / О.Я. Денисюк, Т.О. Дронь, Н.В. Титаренко, В.В. Ткаченко. К. : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2024. 66 с. URL : https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/inklyuziya_do_2024.pdf

4. UNESCO. Inclusive early childhood care and education. From commitment to action. 2021. 59 p. URL : https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/UNESCO_Inclusive%20early%20childhood%20care%20and%20education%20From%20commitment%20to%20action_2021_EN.pdf

5. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitey Polskiej. Warszawa, 24 sierpnia 2017 r. Poz. 1578. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001578/O/D20171578.pdf>

6. Zych A. Efektywna obserwacja nauczycielska w przedszkolu w świetle diagnozy funkcjonalnej. Warszawa: ORE, 2019. 26 p. URL: https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2019/10/efektywna_obserwacja_nauczycielska.pdf

7. Karlsudd P. When differences are made into likenesses: the normative documentation and assessment culture of the preschool. International Journal of Inclusive Educational. 2023. Vol. 27. Is. 8. P. 904-920. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603116.2021.1879951>

8. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навч.-метод. посіб / Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін К. : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с. URL : <https://ispukr.org.ua/?p=11772>

9. Коломієць Л.І. Щоденникові спостереження як метод дослідження психічного розвитку дітей в історії експериментальної педагогіки кінця ХІХ –

початку ХХ століття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2015. Вип. 1(1). С. 139-144. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2015_1%281%29_29

10. Компанець Н.М., Луценко І.В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ: навч.-метод. посіб. Київ, 2018. 66 с. URL : <https://kyiv7.irc.org.ua/news/14-12-52-19-03-2024/>

11. Купченкова М.О., Мартинчук О.В. Метод спостереження як засіб педагогічного оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасний дизайн інклюзивного навчання: успішні українські та зарубіжні практики*: збірник тез наукових доповідей міжнародної науково-практичної конференції (11 листопада 2025 р., м. Київ). Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, 2025. С. 136-138. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/55140/1/Martynchuk_O_Kupchenkova_M_FPS_RSO_2025.pdf

12. Теоретико-методологічні засади оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами у вітчизняній спеціальній психології : кол. монографія / за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. К. : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2023. 105 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737890/1/Monograph_Assessment%20of%20development_2023.pdf

13. Martynchuk O., Skrypnyk T., Sofii N., Babych N., Kangas J., Harju-Luukkainen H. Interprofessional Family-Professional Collaboration in Early Childhood Education and Care in Ukrainian Policy. *Family-Professional Collaboration for Inclusive Early Childhood Education and Care* / Edited by S. Ališauskienė, N. Bahdanovich Hanssen, D. Kairienė. Palgrave Macmillan, Springer

Nature Switzerland AG, 2023. С. 197-212. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-34023-9>

14. Купеченкова М.О. Особливості використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі : магістерська кваліфікаційна робота. К. : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 136 с. URL : <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/55779/>

15. Обґрунтування наукової теми «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» / кафедра спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. URL : <https://cutt.ly/1tzKAX5M>